

BESEDOTVORNI POMENI SAMOSTALNIŠKIH IZPELJANK V
PRASLOVANŠČINI

Matej Šekli

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija

Key words: word formation, semantics, word-formational semantics, noun, Proto-Slavic

Summary: In the article, the word-formational semantics of noun derivatives in Proto-Slavic is discussed. The word-formational meaning of a noun derivative is, from the synchronic point of view, determined by its word-formational base (verbal root, verb, adjective or noun) as well as by the non-structural noun suffix, which conveys at least one word-formational meaning. The noun suffixes with multiple meaning are analysed from the perspective of semantic change, i.e. the direction of semantic widening of a single noun suffix is adduced, when synchronically discernable.

1. Besedotvorni pomeni samostalniških izpeljank

Besedotvorni pomen samostalniške izpeljanke je sinhrono gledano odvisen od (besedne) vrste njenega besedotvornega predhodnika (glagolski koren, glagol, pridevnik, samostalnik) in od nestrukturalnega samostalniškega priponskega obrazila, ki izkazuje vsaj en besedotvorni pomen.

1.1. Izglagolskokorenski in izglagolski samostalniki (deverbativi)

Besedotvorni pomeni izglagolskokorenskih in izglagolskih samostalnikov so povezani s pomenom glagola (dejanje, stanje): a) **dejanje, stanje** (*nomen actionis*) je prvotni besedotvorni pomen, iz katerega s predvidljivo pomensko spremembo po metonimiji (v smeri abstraktno → konkretno) nastane drugotni besedotvorni pomen **rezultat dejanja** (*nomen acti, nomen rei actae*) (sln. *žaganje* 'da se žaga' → 'kar je žagano', *žganje* 'da se žge' → 'kar je žgano'; Snoj, ²2003: 863, 868),¹ z manj predvidljivimi pomenskimi spremembami po metonimiji pa so nastali tudi pomeni kot mesto/prostor, orodje (psl. **tok-ъ* 'tok', **moъ* < **mog-t-ъ* 'moč', **bor-n-ъ* 'borba', **pě-sn-ъ* 'pesem', **ži-zn-ъ* 'življenje', **žę-tv-a* 'žetev', **kop-ěl-ъ* 'kopel', **god-ъb-a* 'godba, godenje'; *pręda* < **pręd-j-a* 'preja', **męt-ež-ъ* 'metež', **pъs-a-n-bj-e* 'pisanje', **ži-t-bj-e* 'življenje' ← **ieti* < **tek-ti* 'teči', **moti* < **mog-ti*

¹ Sinhrono gledano imajo praslovanska priponska obrazila z besedotvornim pomenom rezultat dejanja hkrati tudi besedotvorni pomen dejanje (priponsko obrazilo, ki bi imelo samo besedotvorni pomen rezultat dejanja, torej ne obstaja), kar tudi na oblikovni/formani ravni potrjuje, da je diahrono gledano besedotvorni pomen rezultat dejanja nastal iz besedotvornega pomena dejanje.

‘moči’, **bor-ti* (*se*) ‘boriti se’, **pě-ti* ‘peti’, **ži-ti* ‘živeti’, **že-ti* ‘žeti’, **kop-a-ti* ‘kopati’, **gosti* < **god-ti* ‘gosti’; **presti* < **pred-ti* ‘presti’, **męsti* < **meť-ti* ‘mešati’, **pbs-a-ti* ‘pisati’, **ži-ti* ‘živeti’); b) **vršilec**_{živo}/**vršilnik**_{neživo} **dejanja** (*nomen agentis*) je prvotni besedotvorni pomen, iz katerega s predvidljivo pomensko spremembo po metonimiji nastane drugotni besedotvorni pomen orodje (psl. **kov-a-č-b* ‘kdor kuje’ : **bi-č-b* *‘kar bije’ → ‘s čimer se bije’)² (psl. **da-tel-b* ‘dajalec’, **kov-a-č-b* ‘kovač’; **vold-ar-b* ‘vladar’, **god-bc-b* ‘godec’, **jéd-bc-a* ‘jedec’, **skáč-bk-b* ‘skakalec’, **prošak-b* < **pros-jak-b* ‘kdor prosi’; **plęs-ic-a* ‘plesalka’ ← **da-ti* ‘dati’, **kov-a-ti* ‘kovati’; **volsti* < **vold-ti* ‘vladati’, **gosti* < **god-ti* ‘gosti’, **jęsti* < **jéd-ti* ‘jesti’, **skak-a-ti* ‘skakati’, **pros-i-ti* ‘prostiti’; **plęs-a-ti* ‘plesati’); c) **orodje** (sredstvo dejanja) (*nomen instrumenti*) (psl. **ši-dl-o* ‘šilo’, **veslo* < **vez-sl-o* ‘veslo’ ← **ši-ti* ‘šiti, šivati’, **vesti* < **vez-ti* ‘peljati’).³

1.2. Izpridevniški samostalniki (deadjektivi)

Besedotvorni pomeni izpridevniških samostalnikov se nanašajo na pomen pridevnika (lastnost, vrstnost, svojina) oziroma besednih vrst s podobnim kategorialnim pomenom (vrstilni števniki, pridevniški zaimki): a) **lastnost** (*nomen abstractum*) je prvotni besedotvorni pomen, iz katerega s predvidljivo pomensko spremembo v smeri abstraktno → konkretno nastane drugotni besedotvorni pomen **popredmetena lastnost** (*nomen concretum*) (psl. **běl-b* ‘belina’, **star-ost-b* ‘starost’, **lěp-ot-a* ‘lepota’, **prav-od-a* ‘pravičnost’; **čist-in-a* ‘čistota’, **vesel-bj-e* ‘veselje’, **bogat-čstv-o* ‘bogastvo’, **pust-yn-i* ‘pustinja’, **suša* < **sux-j-a* ‘suša’, **mold-ež-b* ‘mladina’ ← **běl-b* ‘bel’, **star-b* ‘star’, **lěp-b* ‘lep’, **prav-b* ‘raven; pravilen, pravičen’; **čist-b* ‘čist’, **vesel-b* ‘vesel’, **bogat-b* ‘bogati’, **pust-b* ‘pust, prazen’, **sux-b* ‘suh’, **mold-b* ‘mlad’); b) **nosilec**_{živo}/**nosilnik**_{neživo} **lastnosti** (*nomen attributivum*) (psl. **star-bc-b* ‘starec’, **pět-čk-b* ‘petek’, **nov-ak-b* ‘novinec, na novo prišel’, **zolt-ik-b* ‘nekaj zlatega’, **mold-it-b* ‘mladič, otrok’; **zolt-ic-a* ‘nekaj zlatega’ ← **star-b* ‘star’, **pět-b* ‘peti’, **nov-b* ‘nov’, **zolt-b* ‘zlat’, **mold-b* ‘mlad’).

1.3. Izsamostalniški samostalniki (desubstantivi)

Besedotvorni pomeni izsamostalniških samostalnikov so vezani na pomen samostalnika (človek, žival, predmet, pojem): a) **opravkar**_{živo}/**opravljajnik**_{neživo}

² Pomenska sprememba je tvorna tudi v novejšem času (knj. sln. *sasalac* ‘s čimer se sesa’ s tipičnim pripriponskim obrazilom knj. sln. *lǎc/vǎc* s pomenom vršilca/vršilnika dejanja).

³ Besedotvorni pomen *vršilnik dejanja* (*nomen agentis*) označuje neživo pojavnost, ki samostojno opravlja neko dejanje (pomenski opis se glasi ‘kar dela’: psl. **dav-ic-a* ‘kar davi’ ← **dav-i-ti* ‘daviti’) (besedotvorna obrazila so oblikovno enaka besedotvornim obrazilom za besedotvorni pomen vršilec dejanja, npr. **bi-č-b* = **kov-a-č-b*, **dav-ic-a* = **plęs-ic-a*), medtem ko besedotvorni pomen *orodje* (*nomen instrumenti*) označuje predmet, s katerim nekdo opravlja neko dejanje (pomenski opis se glasi ‘s čimer se dela’: psl. **ši-dl-o* ‘s čimer se šiva’ ← **ši-ti* ‘šiti, šivati’) (besedotvorna obrazila niso oblikovno enaka besedotvornim obrazilom za besedotvorni pomen vršilec dejanja, npr. psl. **ši-dl-o*, **vez-sl-o*).

(nekaterih primerih s specializiranim pomenom poklica (*nomen professionis*)) (psl. **ključ-ar-ь* 'ključar', **rodakъ* < **rod-jak-ь* 'krvi sorodnik', **gъr-dl-ic-a* 'grlica' ← **ključ-ь* 'ključ', **rod-ь* 'rod', **gъr-dl-o* 'grlo'); b) **mesto/prostor** (*nomen loci*) (psl. **ogn-išč-e* 'ognjišče' ← **ogn-ь* 'oganj'); c) **prebivalec** (*nomen originis*) (psl. **gord-ěn-e* 'meščani', **Ob-odr-it-i* 'Obodriti' ← **gord-ь* 'mesto, grad', **obъ Odrě* 'ob Odri');⁴ č) **manjšalnost** (*nomen deminutivum*) (psl. **gord-ьc-ь* 'mestece, gradič', **list-ьk-ь* 'listič, listek', **nož-ik-ь* 'nožič', **kozьl-it-ь* 'kozliček'; **okъn-ьc-e* 'okence'; **ьrv-ьc-a* 'vrvica', **ryb-ic-a* 'ribica', **tet-ьk-a* 'tetka' ← **gord-ь* 'mesto, grad', **list-ь* 'list', **nož-ь* 'nožič', **kozьl-ь* 'kozel'; **okъn-o* 'okno'; **ьrv-ь* 'rv', **ryb-a* 'riba', **tet-a* 'teta'); d) **večalnost** (*nomen augmentativum*) (psl. **dol-in-a* 'dolina', **dvor-išč-e* 'veliko dvorišče' ← **dol-ь* 'jama, luknja', **dvor-ь* 'dvorišče'); e) **skupnost** (*nomen collectivum*) (psl. **kamen-bj-e* 'kamenje' ← **ka-my* **ka-men-e* 'kamen'); f) **edninskost** (*nomen singulativum*) (psl. **gord-ěn-in-ь* 'meščan, eden od meščanov' ← **gord-ěn-e* 'meščani'); g) **ženska oblika** (*nomen feminativum*) (psl. **lis-ic-a* 'lisica', **bog-yn-i* 'boginja', **ьšč-a* < **ьst-j-a* 'tašča' ← **lis-ь* 'lisjak', **bog-ь* 'bog', **ьst-ь* 'tast'); h) **moška oblika** (*nomen masculinativum*) (psl. **gъs-ak-ь* 'gosak' ← **gъs-ь* 'gos').⁵

1.4. Strukturalna priponska obrazila

Priponska obrazila, ki besedotvorna pomena ne izkazujejo, tj. ki izpeljanki (vsaj sinhrono) pomena ne modificirajo, imajo t. i. **strukturalni pomen** (psl. **gospod-ar-ь* 'gospod, gospodar', **mož-ak-ь* 'mož', **zna-men-bj-e* 'znamenje' ← **gospod-ь* 'gospod, gospodar', **mož-ь* 'mož', **zna-me* **zna-men-e* 'znamenje'; psl. **ьln-ьc-e* 'sonce', **ov-ьc-a* 'ovca', **pěs-ьk-ь* 'pesek').

⁴ Besedotvorni pomen opravkar_{zivo}/opravljajnik_{nživo} (psl. **ključ-ar-ь* 'kdor ima opravke/zvezo s ključem'; psl. **gъr-dl-ic-a* 'kar ima opravke/zvezo z grlom') je pomensko zelo širok ter lahko pomensko vsebuje tudi nekatere druge besedotvorne pomene. Tako je besedotvorna pomena mesto/prostor (psl. **ogn-išč-e* 'kjer je oganj', v širšem smislu tudi 'kar ima opravke/zvezo z ognjem') in prebivalec (psl. **gord-ěn-* 'prebivalec mesta', v širšem smislu tudi 'kdor ima opravke/zvezo z mestom') mogoče razumeti kot njegova podponema.

⁵ Glede na dihotomijo jezikovni sistem (sosirjanski *langue*) : raba jezikovnega sistema v sporazumevanju (sosirjanski *parole*), ki se odraža v različnih fokusih, težiščih pri opisovanju jezikovnih pojavov, namreč beseda (leksem) : besedilo (tekst), je mogoče razlikovati med jezikovnosistemski pogojenimi, tj. inherentnimi besedotvornimi pomeni na eni ter besedilno pogojenimi, tj. adherentnimi besedotvornimi pomeni na drugi strani. **Besedilno pogojena besedotvorna pomena** sta: a) **ljubkovalnost** (*nomen hypocoristicum*), ki je besedotvorno najpogosteje vezan na manjšalnice (sln. *bratęc, sestrica*); b) **slabšalnost** (*nomen peiorativum*), ki je besedotvorno vezan tako na manjšalnice (sln. *muzejčak, igrica*) kot na večalnice (sln. *nosura, babše* < **babišče*).

Lastna imena poznajo še naslednje besedotvorne, natančnejše imenotvorne pomene: a) **ime po očetu** ali patronimik (*nomen patronimicum*) (sln. *Janež* → *Janežič* *'Janežev sin'); b) **ime po materi** ali metronimik (*nomen metronimicum*) (sln. *Barbara* → *Barbarič* *'Barbarin sin'); c) **slavilno ime** ali honorifikativ (*nomen honorificativum*), besedotvorno pogosto posamostaljeni svojilni pridevnik (sln. *Kidrič* → *Kidričevo* *'Kidričevo mesto, tj. mesto v slavo, na čast Kidriču').

Samostalnik	prvotni besedotvorni pomen	zglede
iz(glagolsko)- korenski, izglagolski	dejanje, stanje in drugotni pomeni	*tok-ъ, *moťъ < *mog-t-ъ, *bor-n-ъ, *pě-sn-ъ, *ži-zn-ъ, *žę-tv-a, *kǫp-ěl-ъ, *gǫd-ъb-a *pъs-a-n-ъj-e, *ži-t-ъj-e, *přęda < *přęd-j-a, *męt-ež-ъ
	vršilec _{živo} /vršilnik _{neživo} dejanja in drugotni pomeni	*da-teľ-ъ, *kov-a-č-ъ *vold-ař-ъ, *gǫd-ъc-ъ, *jěd-ъc-a, *skač-ъk-ъ, *prošakъ < *pros-jak-ъ; *pļęs-ic-a
	orodje	*ši-dl-o, *veslo < *vez-sl-o
izpridevniški	lastnost in drugotni pomeni	*běl-ъ, *star-ost-ъ, *lęp-ot-a, *prav-ъd-a *vesel-ъj-e, *bogat-ъstv-o, *suša < *sux-j-a, *mold-ež-ъ, *čist-in-a, *pust-yn-i
	nosilec _{živo} /nosilnik _{neživo} lastnosti	*star-ъc-ъ, *přet-ъk-ъ, *zolt-ik-ъ, *mold-ift-ъ, *nov-ak-ъ; *zolt-ic-a, *běl-ъk-a
izsamostalniški	opravkar _{živo} /opravljalnik _{neživo}	*kluč-ař-ъ, *rodakъ < *rod-jak-ъ, *gъrdl-ic-a
	mesto/prostor	*ogn-išč-e
	prebivalec	*gord-ěn-e, *berž-an-e *Ob-odr-ift-i
	manjšalnost	*gord-ъc-ъ, *list-ъk-ъ, *nož-ik-ъ, *kozъl-ift-ъ; *okъn-ъc-e; *vъrv-ъc-a, *ryb-ic-a, *tet-ъk-a
	večalnost	*dol-in-a, *dvor-išč-e
	skupnost	*kamen-ъj-e
	edninskost	*gord-ěn-in-ъ, *berž-an-in-ъ
	ženska oblika	*lis-ic-a, *bog-yn-i, *tъšča < *tъst-j-a
	moška oblika	*gqs-ak-ъ
	strukturalni pomen	*gospod-ař-ъ, *mqž-ak-ъ, *znamen-ъj-e; *sъln-ъc-e, *ov-ъc-a, *pēs-ъk-ъ

Besedotvorni pomeni samostalniških izpeljank v praslovanščini

Kot je razvidno iz preglednice, so glede na število besedotvornih pomenov praslovska priponska obrazila enopomenska in večpomenska. V nadaljevanju so

obravnavana nekatera praslovanska produktivna enopomenska in večpomenska priponska obrazila.⁶

2. Praslovanska enopomenska priponska obrazila

Besedotvorni pomen praslovanskih enopomenskih priponskih obrazil so: a) izglagolskokorensko in izglagolsko: dejanje oziroma stanje, vršilec/vršilnik dejanja, orodje; b) izprivedniško: lastnost; c) izsamostalniško: prebivalec.

2.1. Dejanje, stanje

Praslovanska enopomenska priponska obrazila oziroma besedotvorni vzorci s prvotnim besedotvornim pomenom dejanja, stanja (ter z drugotnimi besedotvornimi pomeni rezultata dejanja, mesta/prostora, orodja) so:

a) psl. ***-CoC-ъ**, tj. samostalniki moške o-jevske sklanjatve z o-jevsko prevojno stopnjo korenskega zložnika (stsl. **возъ** 'voz', **гнои** 'gnoj', **токъ** 'tok', **потокъ** 'potok' ← **вести** 'peljati', **гнити** 'gniti', **тешти** 'teči' (sln. **teči**), **пѣтешти** 'poteči' (sln. **poteči**) < psl. ***voz-ъ** 'voz', ***gnoj-ъ** 'gnoj', ***tok-ъ** 'tok', ***po-tok-ъ** 'potok' ← ***vesti** < ***vez-ti** 'peljati', ***gni-ti** 'gniti', ***tet-i** < ***tek-ti** 'teči', ***poteti** < ***po-tek-ti** 'poteči');

b) psl. ***-t-ъ** (stsl. **масть** 'dišeče mazilo', **напастъ** 'nesreča, nevarnost; past', **пешть** 'peč', **мошть** 'moč, sila, oblast', **сѣмръть** 'smrt' (rus. **смерть**) ← **мазати** 'mazati', **напастнн** 'pasti, vreči se', **пешти** 'peči', **мошти** 'moči', **мръти** 'umirati' (rus. **мереть**) < psl. ***mastъ** < ***maz-t-ъ** 'mazilo', ***pastъ** < ***pad-t-ъ** 'past', ***pečъ** < ***pek-t-ъ** 'peč', ***močъ** < ***mog-t-ъ** 'moč', ***sъ-mъr-t-ъ** 'smrt' ← ***maz-a-ti** 'mazati', ***pasti** < ***pad-ti** 'pasti', ***peti** < ***pek-ti** 'peči', ***mofi** < ***mog-ti** 'moči', ***mer-ti** 'umirati');

c) psl. ***-n-ъ**, ***-sn-ъ**, ***-zn-ъ** ((st)csl. **брань** 'boj, borba, bitka' (polj. **broń**), **дань** 'dajatev, davek', **казнь** 'kazen; ukaz', **пѣснь** 'pesem; hvalospev, himna', **баснь** 'pripovedka, pravljica, basen', **жизнь** 'življenje', **болѣзнь** 'bolezen, bolehanje', **боязнь** 'bojazen, strah', **приазнь** 'naklonjenost, prijateljstvo, zvestoba' ← **брати** (сл) 'boriti se' (rus. **бороться**), **дати** 'dati', **казати** 'kazati; poučevati, vzgajati', **пѣти** 'peti', **бати** 'pripovedovati', **жити** 'živeti', **болѣти** 'biti bolan', **бати** сл 'bati se', **приати** 'privoščiti, biti naklonjen' < psl. ***bor-n-ъ** 'borba', ***da-n-ъ** 'dajanje', ***kaz-n-ъ** 'kazanje', ***pě-sn-ъ** 'pesem', ***ba-sn-ъ** 'basen', ***ži-zn-ъ** 'življenje', ***bol-ě-zn-ъ** 'bolezen', ***boj-a-zn-ъ** 'bojazen', ***prъj-a-zn-ъ** 'naklonjenost' ← ***bor-ti** (sę) 'boriti se', ***da-ti** 'dati', ***kaz-a-ti** 'kazati', ***pě-ti** 'peti', ***ba-ja-ti** 'pripovedovati', ***ži-ti** 'živeti', ***bol-ě-ti** 'biti bolan', ***boj-a-ti** sę 'bati se', ***prъj-a-ti** 'privoščiti, biti naklonjen');

č) psl. ***-tv-a** ((st)csl. **жетва** 'žetev, košnja, spravlanje pridelkov', **сѣтва** 'setev', **моштва** 'molitev', **оратва** 'oranje', **калтва** 'prisega; preklinjanje, prekletstvo', **паства** 'čreda'; **бртва** 'britev' ← **жати** 'žeti žanjem', **сѣяти** 'sejati', **мошти** (сл)

⁶ Splošna problematika besedotvorja samostalniških izpeljank s sinhronega in diahronega vidika je obravnavana v Šekli 2011.

'moliti' (polj. *modlić się*), **ОРАТИ** 'orati', **КЛАТИ** 'kleti', **ПАСТИ** 'pasti'; **БРИТИ** 'briti' < psl. **žę-tv-a* 'žetev', **sě-tv-a* 'setev', **mol-i-tv-a* 'molitev', **or-a-tv-a* 'oranje', **klę-tv-a* 'kletev', **pas-tv-a* 'čreda'; **bri-tv-a* 'britev' ← **žę-ti* 'žeti', **sě-ja-ti* 'sejati', **modl-i-ti* (*se*) 'moliti', **or-a-ti* 'orati', **klę-ti* 'kleti', **pas-ti* 'pasti'; **bri-ti* 'briti');

d) psl. **-C-ěl-/*-C'-al-ь* ((st)csl. **КЪПѢЛЬ** 'kopel, kopališče, bazen', sln. *zibel*, rus. *зыбель*, (st)csl. **СВИРѢЛЬ** 'piščal', **ПИШТАЛЬ** 'piščal' (sln. *piščal*), **ПЕЧАЛЬ** 'trpljenje, žalost, skrb' ← (st)csl. **КЪПАТИ** 'umivati', **ЗЫБАТИ** 'zibati', **СВИРАТИ** 'igrati na piščal', **ПИСКАТИ** 'piskati', **ПЕШТИ** 'peči' < psl. **kop-ěl-ь* 'kopel', **zyb-ěl-ь* 'zibel', **svir-ěl-ь* 'piščal', **pišč-al-ь* 'piščal', **peč-al-ь* 'trpljenje, žalost, skrb' ← **kop-a-ti* 'kopati', **zyb-a-ti* 'zibati', **svir-a-ti* 'igrati na piščal', **pisk-a-ti* 'piskati', **peti* < **pek-ti* 'peči');⁷

e) psl. **-ьb-a* ((st)csl. **ГЪДЪБА** 'godba, igranje'; **СЛОУЖЪБА** 'služba, služenje', **ДРОУЖЪБА** 'prajateljstvo' ← **ГЪСТИ** 'gosti, igrati na godalo ali brenkalo'; **СЛОУЖИТИ** 'služiti', **ДРОУЖИТИ СЪ** 'družiti se' < psl. **gōd-ьb-a* 'godba, godenje'; **služ-ьb-a* 'služba, služenje', **druž-ьb-a* 'družba, druženje' ← **gōsti* < **gōd-ti* 'gosti'; **služ-i-ti* 'služiti', **druž-i-ti* se 'družiti se').

2.2. Vršilec/vršilnik dejanja

Praslovanska enopomenska priponska obrazila s prvotnim besedotvornim pomenom vršilca/vršilnika dejanja (ter z drugotnim besedotvornim pomenom orodja) so:

a) psl. **-tel-ь* (stcsl. **ДАТЕЛЪ** 'dajalec', **ЖАТЕЛЪ** 'kosec, žanjec', **БЛУСТЕЛЪ** 'čuvaj'; **ПРОСИТЕЛЪ** 'berač', **ДЕЛАТЕЛЪ** 'delavec', **ПРИЈАТЕЛЪ** 'prijatelj' ← **ДАТИ** 'dati', **ЖАТИ** 'žeti žanjem', **БЛУСТИ** 'biti buden, paziti', **ПРОСИТИ** 'prositi', **ДЕЛАТИ** 'delati', **ПРИЈАТИ** 'privoščiti, biti naklonjen' < psl. **da-tel-ь* 'dajalec', **žę-tel-ь* 'kosec, žanjec', **blustel-ь* < **blud-tel-ь* 'čuvaj'; **pros-i-tel-ь* 'berač', **děl-a-tel-ь* 'delavec', **prv-j-a-tel-ь* 'prijatelj' ← **da-ti* 'dati', **žę-ti* 'žeti', **blusti* < **blud-ti* 'biti buden, paziti', **pros-i-ti* 'prositi', **děl-a-ti* 'delati', **prv-j-a-ti* 'privoščiti, biti naklonjen');

b) psl. **-č-ь* ((st)csl. **БИЧЬ** 'bič', **КОВАЧЬ** 'kovač', **КОПАЧЬ** 'vinogradnik', **ПОГОНИЧЬ** 'gonjač' ← **БИТИ** 'biti, tolči', **КОВАТИ** 'kovati', **КОПАТИ** 'kopati', **ПОГОНИТИ** 'zasledovati, opazovati' < psl. **bi-č-ь* 'bič', **kov-a-č-ь* 'kovač', **kop-a-č-ь* 'kdor koplje', **po-gon-i-č-ь* 'gonjač' ← **bi-ti* 'biti, tolči', **kov-a-ti* 'kovati', **kop-a-ti* 'kopati', **po-gon-i-ti* 'zasledovati, opazovati').⁸

⁷ Za alomorfa psl. **-ěl-/*-al-ь* je značilna dopolnjujoča razvrstitev (komplementarna distribucija) (in sicer se alomorf psl. **-ěl-* pojavlja v položaju za praslovanskimi nemehkimi soglasniki **C*, medtem ko se alomorf psl. **-al-* pojavlja v položaju za praslovanskimi mehкими soglasniki **C*), ki je posledica položajne glasovne spremembe (psl. **ě* se je v položaju za mehкими soglasniki spremenil v psl. **a*).

⁸ V zvezo s priponskim obrazilom psl. **-č-ь* se navadno postavlja tudi (zloženo) priponsko obrazilo za tvorbo izsamostalniških samostalnikov psl. **-a-č-ь* (stcsl. **КОЛАЧЬ** 'kolač' ← **КОЛО** **КОЛЕСЕ** 'kolo' < psl. **kol-ač-ь* 'kolač' ← **kol-o* **kol-es-e* 'kolo') (Sławski 1974: 102), nastalo najverjetneje z reinterpretacijo izglagolskih izpeljank s pomenom vršilca/vršilnika dejanja tipa

2.3. Orodje

Praslovanski enopomenski priponski obrazili s prvotnim besedotvornim pomenom orodja sta:

a) psl. ***-dl-o** ((st)csl. **шило** 'šilo', **мыло** 'milo' (polj. *mydło*), **грѣло** 'grlo' (polj. *gardlo*), **кадило** 'kadilo' (polj. *kadzidlo*), **мѣрило** 'tehtnica', **писало** 'pisalo' (polj. *pisadlo*), **чесало** 'glavnik' (polj. *czesadlo*), **рало** 'ralo' (polj. *radlo*, lit. *arklas*), **орало** 'ralo' ← **шило** 'šiti, šivati', **мыти** 'miti, umivati', **жрѣти** 'žreti', **кадити** 'kaditi', **мѣрити** 'meriti', **пѣсати** 'pisati', **чесати** 'česati, trgati, obirati', **орати** 'orati' < psl. ***ši-dl-o** 'šilo', ***my-dl-o** 'milo', ***gьr-dl-o** 'grlo', ***kad-i-dl-o** 'kadilo', ***měr-i-dl-o** 'tehtnica', ***pis-a-dl-o** 'pisalo', ***čes-a-dl-o** 'glavnik', ***or-dl-o** 'ralo', ***or-a-dl-o** 'ralo' ← ***ši-ti** 'šiti, šivati', ***my-ti** 'miti, umivati', ***žer-ti** 'žreti', ***kad-i-ti** 'kaditi', ***měr-i-ti** 'meriti', ***pьs-a-ti** 'pisati', ***čes-a-ti** 'česati', ***or-a-ti** 'orati');

b) psl. ***-sl-o** (stcsl. **число** 'število', **весло** 'veslo', **мазало** 'olje, maža' ← **чисти** 'štetati, brati, spoštovati', **вести** 'peljati', **мазати** 'mazati' < psl. ***čislo** < ***čit-sl-o** 'število', ***veslo** < ***vez-sl-o** 'veslo', ***maslo** < ***maz-sl-o** 'olje, maža' ← ***čisti** < ***čit-ti** 'štetati, brati, spoštovati', ***vesti** < ***vez-ti** 'peljati', ***maz-a-ti** 'mazati').

2.4. Lastnost

Praslovanska enopomenska priponska obrazila oziroma besedotvorni vzorci s prvotnim besedotvornim pomenom lastnosti (ter z drugotnim besedotvornim pomenom popredmetene lastnosti) so:

a) psl. ***-ь** ← ***-ь**, tj. gledano praslovansko sinhrono sprememba sklanjatvenega vzorca ((st)csl. **бѣль** 'belina' ← **бѣль** 'bel' < psl. ***běl-ь** 'belina' ← ***běl-ь** 'bel');⁹

b) psl. ***-C-ost-ь/*-C-est-ь** (stcsl. **чистость** 'čistost, brezhibnost; čistota', **радость** 'radost, veselje', **юность** 'mladost', **старость** 'starost', **божскость** 'neumnost, traparija', **горькость** 'grenkost, trpkost' ← **чисть** 'čist', **радъ** 'rad', **юнь** 'mlad', **старь** 'star', **божи** 'neumen, trapast', **горни** 'slabši, hujši' < psl. ***čist-ost-ь** 'čistost', ***rad-ost-ь** 'radost, veselje', ***jun-ost-ь** 'mladost', ***star-ost-ь** 'starost', ***buj-est-ь** 'neumnost, traparija', ***gor-est-ь** 'grenkost, trpkost' ← ***čist-ь** 'čist', ***rad-ь** 'rad', ***jun-ь** 'mlad', ***star-ь** 'star', ***buj-ь** 'neumen, trapast', ***gor-ь** 'slabši, hujši');

c) psl. ***-C-ot-a/*-C-et-a** ((st)csl. **чистота** 'čistota', **бѣлота** 'belina, čistota', **лѣпота** 'lepota', **нагота** 'nagota, golota', **синьета** 'sinjost', **тъштета** 'škoda, izguba' ← **чисть** 'čist', **бѣль** 'bel', **лѣпъ** 'lep', **нагъ** 'nag, gol', **снйъ** 'sinji', **тъштъ** 'prazen, ničev, nečimrn' < psl. ***čist-ot-a** 'čistota', ***běl-ot-a** 'belina', ***lěp-ot-a** 'lepota', ***nag-ot-a** 'nagota, golota', ***sin-et-a** 'sinjost', ***тъšč-et-a** 'škoda, izguba' ← ***čist-ь** 'čist', ***běl-ь** 'bel', ***lěp-ь** 'lep', ***nag-ь** 'nag, gol', ***sin-ь** 'sinji', ***тъšč-ь** 'prazen, ničev, nečimrn');

psl. ***kov-a-č-ь** ← ***kov-a-ti** kot izsamostalniških izpeljank s pomenom opravkarja/opravljalnika psl. ***kov-ač-ь** ← ***kov-ь**. Pri psl. ***-a-č-ь** gre torej sinhrono gledano za samostojno priponsko obrazilo.

⁹ Diahrono gledano gre za praindoevropski vzoredni tvorbi iz skupne besedotvorne podlage: pridevnik s pripono pie. ***-o/e-**, samostalnik s pomenom lastnosti pa s pripono pie. ***-i-**.

č) psl. **-bd-a* ((st)csl. *правѣда* 'pravičnost', *кривѣда* 'krivda', *вражѣда* 'sovrašтво, mržnja' ← *правъ* 'raven; pravilen, pravičen' (rus. *правый*), *кривъ* 'kriv, nepravilen', *вражнн* 'sovražnikov, sovražen' (← *врагъ* 'sovražnik', rus. *ворог*) < psl. **prav-bd-a* 'pravičnost', **kriv-bd-a* 'krivda', **vorž-bd-a* 'sovrašтво, mržnja' ← **prav-ъ* 'raven; pravilen, pravičen', **kri-ъ* 'kriv, nepravilen', **vorž-bj-ъ* 'sovražnikov, sovražen' (← **vorg-ъ* 'sovražnik'))).

2.5. Prebivalec

Praslovansko enopomensko priponsko obrazilo z besedotvornim pomenom prebivalca je psl. **-ĕn-e/*-jan-e* ((st)csl. *гражданинѣ* 'meščan', *селанинѣ* 'deželan' ← *градъ* 'zid, obzidje, vrt, mesto' (rus. *город*), *село* 'naseljen prostor, ozemlje' (polj. *siodło*) ≤ psl. **gord-ĕn-e* 'meščani', **sedl-ĕn-e* 'deželani' ← **gord-ъ* 'zid, obzidje, vrt, mesto', **sedl-o* 'naseljen prostor, ozemlje').¹⁰

3. Večpomenska priponska obrazila

Besedotvorni pomen večpomenskih priponskih obrazil je delno odvisen od kategorialnega pomena besedotvornega predhodnika, ki je pogojen z besedno vrsto le-tega (priponsko obrazilo psl. **-bc-b* ima na samostalniški besedotvorni podstavi besedotvorni pomen manjšalnosti, na pridevniški besedotvorni podstavi besedotvorni pomen nosilca/nosilnika lastnosti, na glagolski besedotvorni podstavi besedotvorni pomen vršilca/vršilnika dejanja: psl. **gord-bc-b* 'mestece, gradec' : **bĕl-bc-b* 'belec' : **gōd-bc-b* 'godec' ← **gord-ъ* 'mesto, grad' : **bĕl-ъ* 'bel' : **gōsti* < **gōd-ti* 'gosti'). Praslovanska večpomenska samostalniška priponska obrazila so obravnavana s stališča pomenske spremembe, in sicer je v nadaljevanju nakazana možna smer širitve pomena posameznega priponskega obrazila, kjer je le-ta sinhrono razvidna.¹¹ Razdeljena so glede na pomen (vsaj delna sopomenskost).

3.1. Praslovanska priponska obrazila **-bc-*, **-ъk-*

Ta besedotvorna obrazila imajo besedotvorne pomene manjšalnost (izsamostalniško) ali/in nosilec/nosilnik lastnosti (izpridevniško) ali/in vršilec/vršilnik dejanja (izglagolsko(korensko)), pogost je tudi strukturalni pomen.

Psl. **-bc-b*: a) izsamostalniško: manjšalnost (stsl. *градъць* 'mestece', *облачьць* 'oblaček', *рожьць* 'rožič' ← *градъ* 'mesto, grad' (rus. *город*), *облакъ* 'oblak' (polj. *oblok*), *рогъ* 'rog' < psl. **gord-bc-b* 'mestece, gradič', **ob-volč-bc-b* 'oblaček', **rož-bc-b* 'rožič' ← **gord-ъ* 'mesto, grad', **ob-volk-ъ* 'oblak', **rog-ъ* 'rog'); b)

¹⁰ Za alomorfa psl. **-ĕn-e/*-jan-e* je (v stari) cerkveni slovanščini zagotovo, morda v nekaterih primerih tudi že v praslovaščini) značilna prosta razvrstitev (arbitrarna distribucija), ki je posledica analogne spremembe, in sicer izravnave ene od različic prvotno dopolnjujoče razvrščenih alomorfov psl. **-ĕn-e/*-an-e* / -/+[*č, *š, *ž, *j _] (psl. **gord-ĕn-e* 'prebivalci mesta, meščani' : **berž-an-e* 'prebivalci brega, brežani' ← **gord-ъ* 'mesto', **berg-ъ* 'breg') v prvotno za le-to neznatna glasovna okolja.

¹¹ V večini primerov je smer širitve besedotvornega pomena možna kvečjemu z diahronim pristopom (zunanja primerjava s stanjem v drugih (starih) indoevropskih jezikih in rekonstrukcija prvotnega pomena).

izpridevniško: nosilec/nosilnik lastnosti ((st)csl. **мѡдрѣць** 'modrec, moder človek', **старѣць** 'starec, star človek', **брадатѣць** 'bradatec, bradat človek' ← **мѡдрѣь** 'moder', **старѣь** 'star' (rus. *старый*), **брадатѣь** 'bradat' (rus. *бородатый*) < psl. **mōdr-ьс-ь* 'modrec, moder človek', **star-ьс-ь* 'starec, star človek', **bord-at-ьс-ь* 'bradatec, bradat človek' ← **mōdr-ь* 'moder', **star-ь* 'star', **bord-at-ь* 'bradat'); c) izglagolsko(korensko): vršilec/vršilnik dejanja ((st)csl. **гѡдѣць** 'godec', **ловѣць** 'lovec', **пласѣць** 'plesalec' ← **гѡсти** 'gosti', **ловити** 'loviti', **пласати** 'plesati' < psl. **gōd-ьс-ь* 'godec', **lov-ьс-ь* 'lovec', **plēs-ьс-ь* 'plesalec' ← **gōsti* < **gōd-ti* 'gosti', **lov-i-ti* 'loviti', **plēs-a-ti* 'plesati').¹²

PsI. *-ьс-е: a) izsamostalniško: aa) manjšalnost ((st)csl. **окънѣце** 'okence', **мѣстѣце** 'mestece, prostorček', **младѡтѣце** 'otroček' (rus. *молодой*) ← **окно** 'okno', **мѣсто** 'mesto, prostor', **младѡ** **младѡтѣ** 'otrok' < psl. **okъn-ьс-е* 'okence', **měst-ьс-е* 'mestece, prostorček', **mold-ęt-ьс-е* 'mladiček, otroček' ← **okъn-o* 'okno', **měst-o* 'mesto, prostor', **mold-ę* **mold-ęt-e* 'mladič, otrok'); ab) strukturalni pomen (stcsl. **сѡнѣце** 'sonce' (rus. *солнце*), **сръдѣце** 'srce' (rus. *сердце*) < psl. **sъln-ьс-е* 'sonce', **sъrd-ьс-е* 'srce').

PsI. *-ьс-а: a) izsamostalniško: aa) manjšalnost (stcsl. **врѣвѣца** 'vrvica', **мѡшьца** 'roka, rama' ← **врѣвь** 'tanjša vrv' (rus. *вервь*), **мѡшьь** 'miš' < psl. **vъrv-ьс-а* 'vrvica', **myš-ьс-а* 'mišica, miška' ← **vъrv-ь* 'vrv', **myš-ь* 'miš'); ab) strukturalni pomen (stcsl. **овѣца** 'ovca' < psl. **ov-ьс-а* 'ovca'); b) izglagolsko(korensko): vršilec/vršilnik dejanja (stcsl. **ѡдѣца** 'jedež, požeruh' (sln. *jedāc*), **оубѣница** 'ubijalec, morilec' ← **ѡсти** 'jesti', **оубити** 'ubiti' < psl. **jěd-ьс-а* 'jedec', **u-ьъj-ьс-а* 'ubijalec, morilec' ← **jěsti* < **jěd-ti* 'jesti', **u-bi-ti* 'ubiti').

PsI. *-ьк-ь: a) izsamostalniško: aa) manjšalnost ((st)csl. **сѡнѣкъь** 'sinček', **листѣкъь** 'listič, listek' ← **сѡнѣь** 'sin', **листѣь** 'list' < psl. **syn-ьк-ь* 'sinček', **list-ьк-ь* 'listič, listek' ← **syn-ь* 'sin', **list-ь* 'list'); ab) strukturalni pomen (stcsl. **пѣсекъь** 'pesek' < psl. **pēs-ьк-ь* 'pesek'); b) izpridevniško: nosilec/nosilnik lastnosti (stcsl. **четвѣрьтъкъь** 'četrtrek', **пѡтъкъь** 'petek' ← **четвѣрьтъь** 'četrti' (rus. *четвёртый*), **пѡтъь** 'peti' < psl. **četrъrt-ьк-ь* 'četrtrek', **pēt-ьк-ь* 'petek' ← **četrъrt-ь* 'četrti', **pēt-ь* 'peti'); c) izglagolsko (korensko): vršilec/vršilnik dejanja ((st)csl. **скачѣкъь** 'kobilica' ← **скакати** 'skakati' < psl. **skacъ-ьк-ь* 'kobilica' ← **skak-a-ti* 'skakati').

PsI. *-ьк-а: a) izsamostalniško: manjšalnost ((st)csl. **тетѣька** 'teta' ← **тѣта** 'teta' < psl. **tet-ьк-а* 'tetka' ← **tet-a* 'teta'); b) izpridevniško: nosilec/nosilnik lastnosti (sln. *belka, črnka* ← *bel, črn* < psl. **běl-ьк-а* 'nekaj belega, nekdo bel', **čьrn-ьк-а* 'nekaj črnega, nekdo črn' ← **běl-ь* 'bel', **čьrn-ь* 'črn').

3.2. Praslovanski priponski obrazili *-ik-ь, *-ic-a

Skupna besedotvorna pomena priponskih obrazil sta manjšalnost (izsamostalniško) in nosilec/nosilnik lastnosti (izpridevniško).

¹² Zunanja primerjava kaže na starost izsamostalniških tvorbo, pri katerih gre najverjetneje za posamostljene pridevnike (Brugmann ²1916: 487–491).

Psł. *-ik-ъ: a) izsamostalniško: manjšalnost (polj. *nożyk*, češ. *nožík* 'nožič'; polj. *wietrzyk*, češ. *větrík* 'vetrc, sapica' ← polj. *nóz*, češ. *nůž* 'nož'; polj. *wiatr*, češ. *vitr* 'veter' ← psł. **nož-ik-ъ* 'nožič', **větr-ik-ъ* 'vetrc' ← **nož-ъ* 'nožič', **větr-ъ* 'veter'); b) izpridevniško: nosilec/nosilnik lastnosti (stcsł. *златникъ* 'zlatnik, zlat denar' ← *златъ* 'zlat' (rus. *золот*) < psł. **zolt-ik-ъ* 'nekaj zlatega' ← **zolt-ъ* 'zlat'; polj. *młodzik* 'mladenič' ← polj. *młody* 'mlad' < psł. **mold-ik-ъ* 'nekaj mladega' ← **mold-ъ* 'mlad'; češ. *malík* 'mezinec' ← češ. *malý* 'majhen' < psł. **mal-ik-ъ* 'nekaj majhnega' ← **mal-ъ* 'majhen'; stcsł. *блѣдникъ* 'razuzdanec, грѣшникъ' 'grešnik', prešuštnik'; *праздникъ* 'praznik, slovesnost', *сѣребрникъ* 'srebrnik' ← *блѣднъ* 'razuzdan', *грѣшнъ* 'grešen'; *празднъ* 'prazen, nedoloven' (gluž. *prózdny*), *сѣребрнъ* 'srebrn' < psł. **blōdъn-ik-ъ* 'nekdo bloden, blodnik', **grěšъn-ik-ъ* 'nekdo grešen, grešnik'; **porzъdn-ik-ъ* 'praznik', **sъrebrъn-ik-ъ* 'nekaj srebrnega, srebrnik' ← **blōdъn-ъ* 'bloden', **grěšъn-ъ* 'grešen'; **porzъdn-ъ* 'prazen', **sъrebrъn-ъ* 'srebrn').

Psł. *-ъn-ik-ъ: Prvotno so to samostalniki, izpeljani iz pridevnikov na psł. **-ъn-ъ* (psł. **blōdъn-ik-ъ*, **grěšъn-ik-ъ*; **porzъdn-ik-ъ*, **sъrebrъn-ik-ъ* ← **blōdъn-ъ*, **grěšъn-ъ*; **porzъdn-ъ*, **sъrebrъn-ъ*). Zaradi vzporedne besedotvorne motiviranosti preko glagola (stcsł. *блѣдити* 'motiti se', *грѣшити* 'grešiti' < psł. **blōd-i-ti* 'motiti se', **grěš-i-ti* 'grešiti') oziroma samostalnika (stcsł. *блѣдъ* 'prešuštvo', *грѣхъ* 'greh', *сѣребро* 'srebro' < psł. **blōd-ъ* 'blodenje', **grěx-ъ* 'greh', **sъrebr-o* 'srebro') je pri vzporedno besedotvorno motiviranih izpeljankah prišlo do abstrakcije zloženega priponskega obrazila **-ъnik-ъ* z besedotvornim pomenom vršilca/vršilnika dejanja (psł. **blōd-ъnik-ъ*, **grěš-ъnik-ъ* ← **blōd-i-ti*, **grěš-i-ti*) oziroma opravkarja/opravljalnika (psł. **blōd-ъnik-ъ*, **grěš-ъnik-ъ*, **sъrebr-ъnik-ъ* ← **blōd-ъ*, **grěx-ъ*, **sъrebr-o*).

Psł. *-ic-a: a) izsamostalniško: manjšalnost ((st)csł. *рыбница* 'ribica', *ладница* 'ladjica', *рѣжница* 'ročica', *ножница* pl f 'škarje, kleščice', *мушница* 'mušica', *дѣвица* 'dekle, deklica' ← *рыба* 'riba', *лади* 'ladja' (češ. *lod*, polj. *łódź*), *рѣжа* 'roka', *нога* 'noga', *муха* 'muha', *дѣва* 'devica' < psł. **ryb-ic-a* 'ribica', **old-bj-ic-a* 'ladjica', **rōč-ic-a* 'ročica', **nož-ic-a* pl f 'škarje, kleščice', **muš-ic-a* 'mušica', **děv-ic-a* 'dekle, deklica' ← **ryb-a* 'riba', **old-i* **old-bj-e* 'ladja', **rōk-a* 'roka', **nog-a* 'noga', **mux-a* 'muha', **děv-a* 'devica'); ženska oblika ((st)csł. *лисица* 'lisica', *цѣсарница* 'vladarica, cesarica' ← *лисъ* 'lisjak', *цѣсаръ* 'vladar, kralj' < psł. **lis-ic-a* 'lisica', **cěsar-ic-a* 'cesarica' ← **lis-ъ* 'lisjak', **cěsar-ъ* 'cesar'); opravkar/opravljalnik ((st)csł. *грѣлица* 'grlica' ← *грѣло* 'grlo' (rus. *горло*, češ. *hrdlo*) < psł. **gьr-dl-ic-a* 'grlica' ← **gьr-dl-o* 'grlo'); strukturalni pomen ((st)csł. *птица* 'ptič, ptica' ← *пѣта* 'ptič, ptica' < psł. **pьt-ic-a* 'ptič, ptica' ← **pьt-a* 'ptič, ptica'); b) izpridevniško: nosilec/nosilnik lastnosti (stcsł. *златница* 'zlatnik, zlat denar', *старница* 'starka, stara ženska', *чръница* 'murva', 'redovnica, nuna', *десница* 'desna roka, desnica', *пианица/пѣаница* 'pijanec' ← *златъ* 'zlat' (rus. *золот*), *старъ* 'star' (rus. *старый*), *чрънъ* 'črn' (rus. *чёрный*), *деснъ* 'desen', *пианъ* 'pijan, omamljen' < psł. **zolt-ic-a* 'nekaj zlatega', **star-ic-a* 'starka, stara ženska', **čьrn-ic-a* 'nekaj črnega, nekdo črn', **desn-ic-a* 'desna roka, desnica', **pъjan-ic-a*

'rijanec' ← *zolt-ъ 'zlat', *star-ъ 'star', *čьrn-ъ 'črn', *desn-ъ 'desen', *pъjan-ъ 'rijan'; stesl. **БАЖДЬНИЦА** 'razuzdanka, prešuštnica', **ГРѢШЬНИЦА** 'grešnica'; **ТЪМЬНИЦА** 'temnica, ječa, zapog', **ЖИТЬНИЦА** 'žitnica, kašča, skedenj' ← **БАЖДЬНЪ** 'razuzdan', **ГРѢШЬНЪ** 'grešen'; **ТЪМЬНЪ** 'temen', **ЖИТЬНЪ** 'žiten' < psl. *blqđьn-ic-a 'blodnica', *grěšьn-ic-a 'grešnica'; *тъмьn-ic-a 'temnica', *žitьn-ic-a 'žitnica' ← *blqđьn-ъ 'bloden', *grěšьn-ъ 'grešen'; *тъмьn-ъ 'temen', *žitьn-ъ 'žiten'); c) izglagolsko(korensko): vršilec/vršilnik dejanja (stesl. **ПЛАСНИЦА** 'plesalka', sln. *davica* ← stesl. **ПЛАСАТИ** 'plesati', **ДАВИТИ** 'daviti, dušiti' < psl. *plęs-ic-a 'plesalka', *dav-ic-a 'kar davi' ← *plęs-a-ti 'plesati', *dav-i-ti 'daviti, dušiti').

Psl. *-ьn-ic-a: Prvotno so to samostalniki, izpeljani iz pridevnikov na psl. *-ьn-ъ (psl. *blqđьn-ic-a, *grěšьn-ic-a; *тъмьn-ic-a, *žitьn-ic-a ← *blqđьn-ъ, *grěšьn-ъ; *тъмьn-ъ, *žitьn-ъ). Zaradi vzporedne besedotvorne motiviranosti preko glagola (psl. *blqđ-i-ti, *grěš-i-ti) oziroma samostalnika (psl. *blqđ-ъ, *grěx-ъ; stesl. **ТЪМА** 'tema', **ЖИТО** 'žito' < psl. *тъm-a 'tema', *žit-o 'žito') je pri vzporedno besedotvorno motiviranih izpeljankah prišlo do abstrakcije zloženega priponskega obrazila *-ьnic-a z besedotvornim pomenom vršilca/vršilnika dejanja (psl. *grěšьnic-a, *blqđьnic-a ← *grěš-i-ti, *blqđ-i-ti) oziroma opravkarja/opravljalnika (psl. *blqđьnic-a, *grěšьnic-a ← *blqđ-ъ, *grěx-ъ), pri čemer ima opravljalnik lahko tudi ožji besedotvorni pomen mesta/prostora (psl. *тъmьnic-a, *žitьnic-a ← *тъm-a, *žit-o).

3.3. Praslovansko priponsko obrazilo *-it-ъ

Ima naslednje besedotvorne pomene: a) izpridevniško: nosilec/nosilnik lastnosti (sln. *belič, golič* ← sln. *bel, gol* < psl. *běl-it-ъ 'nekaj belega', *gol-it-ъ 'nekaj golega' ← *běl-ъ 'bel', *gol-ъ 'gol'); b) izsamostalniško: ba) manjšalnost ((st)csl. **ОТРОЧНИШТЬ** 'otrok', **КОЗЬЛИШТЬ** 'kozliček' ← **ОТРОКЪ** 'deček, mladenič', **КОЗЬЛЪ** 'kozel' < psl. *otroč-it-ъ 'otrok', *kozьl-it-ъ 'kozliček' ← *otrok-ъ 'deček', *kozьl-ъ 'kozel'); bb) patronimičnost in metronimičnost (sln. *Janežič, Barbarič* ← *Janež, Barbara*); bc) prebivalec (rus. *Москвич* 'Moskovčan' ← rus. *Москва* 'Moskva'; rožansko sln. *Celovčič, Podgorčič, Borovčič* ← sln. *Celovec, Podgora, Borovlje*; rus. *Дреговичи* 'Dregoviči, vzhodnoslovansko pleme' ← psl. *dregy *dregьve 'močvirje'; *Obodrii 'Obodriti, zahodnoslovansko pleme' ← psl. *obь Odrě 'ob Odri'); bč) strukturalni pomen (stesl. **ПЪТИШТЬ** 'vrabec' ← (**ПЪТА** 'ptič, ptica') < psl. *pъt-it-ъ 'ptič, ptica' ← *pъt-ъ 'ptič, ptica').¹³ Pomen nosilca/nosilnika lastnosti bi ob pomenu manjšalnosti lahko nastal preko vzporedne besedotvorne motivacije iz izpridevniškega samostalnika in pridevnika ((st)csl. **МЛАДИШТЬ** 'mladič,

¹³ V zgodovinski dobi besedotvorni predhodnik od stesl. **ПЪТИШТЬ** 'vrabec' < psl. *pъt-it-ъ 'ptič, ptica', tj. psl. *pъt-ъ 'ptič, ptica', ni znan. Samostalnik vsl. csl. **ПЪТА** 'ptič, ptica' < psl. *pъt-a 'ptič, ptica' formalno ne more biti besedotvorni predhodnik, saj so manjšalnice navadno istega slovničnega spola kot njihovi besedotvorni predhodniki, torej psl. *pъt-ъ → *pъt-it-ъ, *pъt-ak-ъ (> polj. *ptak*, dluz. *ptak*, gluž. *ptak*, slš. *pták*, slš. *vták*); *pъt-a → *pъt-ic-a.

otrok' ← **МЛАДА** **МЛАДАТЕ** 'mladič, otrok' : **МЛАДЪ** 'mlad' (rus. *молодой*) < psl. **mold-if-ь* 'mladič' ← **mold-e* **mold-et-e* 'mladič, otrok' : **mold-ь* 'mlad').¹⁴

3.4. Praslovansko priponsko obrazilo *-(j)-ak-ъ

Izkazuje naslednje besedotvorne pomene: a) izpridevniško: nosilec/nosilnik lastnosti ((st)csl. **ЮНАКЪ** 'mladenič', **НОВАКЪ** 'novinec, na novo prišel', **СВОАКЪ** 'sorodnik' ← **ЮНЪ** 'mlad', **НОВЪ** 'nov', **СВОИ** 'svoj' < psl. **jun-ak-ъ* 'mladenič', **nov-ak-ъ* 'novinec, na novo prišel', **svoj-ak-ъ* 'sorodnik' ← **jun-ъ* 'mlad', **nov-ъ* 'nov', **svoj-ъ* 'svoj'); b) izsamostalniško: ba) opravkar/opravljalnik ((st)csl. **РОЖДАКЪ** 'krvni sorodnik' (sln. *rojak*) ← **РОДЪ** 'rod, generacija, porod' < psl. **rodakъ* < **rod-jak-ъ* 'krvi sorodnik' ← **rod-ъ* 'rod'); bb) moška oblika (psl. **gos-ak-ъ* 'gosak' ← **gos-ъ* 'gos'); bc) strukturalni pomen ((st)csl. **МЖАКЪ** 'mož' ← **МЖЪ** 'mož' < psl. **mžъ-ak-ъ* 'mož' ← **mžъ* 'mož'); c) izglagolsko(korensko): vršilec/vršilnik dejanja ((st)csl. **ПРОШАКЪ** 'berač' ← **ПРОСИТИ** 'prostiti' < psl. **prošakъ* < **pros-jak-ъ* 'kdor prosi' ← **pros-i-ti* 'prostiti'). Izglagolske tvorbe so lahko nastale drugotno ob izsamostalniških preko vzporedne besedotvorne motivacije (sev. sl. **žed-ak-ъ* 'požeruh' ← **žesti* < **žed-ti* 'jesti' : **žed-a* 'hrana').¹⁵

3.5. Praslovansko priponsko obrazilo *-ar-ъ

Ima naslednje besedotvorne pomene: a) izsamostalniško: aa) opravkar ((st)csl. **МЪТІАРЬ** 'mitničar, carinik', **БОУКАРЬ** 'pisar, pismen človek'; **РЫБАРЬ** 'ribič', **КЛЮЧАРЬ** 'ključar' ← **МЪТІО** 'plačilo, darilo', **БОУКЪ** 'bukev; zapis, lista'; **РЫБА** 'riba', **КЛЮЧЪ** 'ključ' < psl. **myt-ar-ъ* 'mitničar, carinik', **buk-ar-ъ* 'pisar, pismen človek'; **ryb-ar-ъ* 'ribič', **kluč-ar-ъ* 'ključar' ← **myt-o* 'plačilo, darilo', **buk-y* 'bukev; zapis, lista'; **ryb-a* 'riba', **kluč-ъ* 'ključ');¹⁶ ab) strukturalni pomen ((st)csl. **ГОСПОДАРЬ** 'gospod, gospodar' ← **ГОСПОДЪ** 'gospod, gospodar' < psl. **gospod-ar-ъ* 'gospod, gospodar' ← **gospod-ъ* 'gospod, gospodar'); b) izglagolsko(korensko): vršilec/vršilnik dejanja ((st)csl. **ВЛАДАРЬ** 'gospodar, vladar' ← **ВЛАСТИ** 'vladati' (rus. *владеть*) < psl. **vold-ar-ъ* 'gospodar, vladar' ← **volti* < **vold-ti* 'vladati'). Pomen vršilca dejanja je nastal ob pomenu opravkarja preko vzporedne besedotvorne motivacije iz samostalnika in glagola ((st)csl. **ЗИДАРЬ** 'graditelj', **ЗЪДАРЬ** 'lončar' ← **ЗЪДЪ/ЗИДЪ** 'zid', **ЗЪДАТИ** 'graditi, ustvarjati' < psl. **zъd-ar-ъ*/**zid-ar-ъ*

¹⁴ Zunanja primerjava kaže na starost izsamostalniških tvorb (lit. *vilkytis* 'volčič' ← *vilkas* 'volk' = sln. *volčič* ← *volk* < psl. **vylč-if-ъ* 'volčič' ← **vylkъ* 'volk').

¹⁵ Zunanja primerjava kaže na starost izpridevniških tvorb (gr. *vēāz vēākos* 'mladenič' ← *vēos* 'mlad, nov' = psl. **nov-ak-ъ* ← **nov-ъ*, lit. *naujōkas* 'novinec' ← *naūjas* 'nov').

¹⁶ Diahrono gledano je priponsko obrazilo psl. *-ar-ъ prevzeto iz gotščine. Slovani so iz gotščine prevzeli samostalniške izpeljanke s priponskim obrazilom psl. *-ar-ъ ← got. *-āreis* (psl. **myt-ar-ъ* 'mitničar, carinik', **buk-ar-ъ* 'pisar, pismen človek' ← got. *motāreis*, *bōkāreis*) ter njihove besedotvorne predhodnike (psl. **myt-o* 'plačilo, darilo', **buk-y* 'bukev; zapis, lista' ← got. *mota* 'carina', *bōkōs* 'pisava, knjiga'), kar je omogočilo sinhrono morfološko segmentacijo tvorjenk in identifikacijo priponskega obrazila psl. *-ar-ъ za tvorbo izsamostalniških samostalnikov s pomenom opravkarja, ki je postalo produktivno tudi pri tvorbi iz neprevzetih osnov (psl. **kluč-ar-ъ*, **zid-ar-ъ* ← **kluč-ъ*, **zid-ъ*).

'graditelj, zidar, ustvarjalec' ← *zъd-ъ/*zid-ъ 'zid', *zъd-a-ti 'graditi, zidati, ustvarjati').¹⁷

3.6. Praslovansko priponsko obrazilo *-in-a

Izkazuje naslednje besedotvorne pomene: a) izpridevniško: lastnost ((st)csl. **ЧИСТИНА** 'čistota', **ГЛЪБИНА** 'globina', **ТИШИНА** 'mirno morje', **БЫСТРИНА** 'tekoča voda, potok, reka', **НОВИНА** 'neobdelana njiva' ← **ЧИСТЬ** 'čist', **ГЛЪБОКЪ** 'globok', **ТИХЪ** 'tih, miren', **БЫСТРЪ** 'hiter', **НОВЪ** 'nov' < psl. *čist-in-a 'čistota', *glъb-in-a 'globina', *tiš-in-a 'tišina', *bystr-in-a 'bistrina', *nov-in-a 'novota' ← *čist-ъ 'čist', *glъb-ok-ъ 'globok', *tih-ъ 'tih, miren', *bystr-ъ 'hiter', *nov-ъ 'nov'); b) izsamostalniško: ba) opravkar/opravljalnik ((st)csl. **МАСЛИНА** 'oliva', **ОВЪЦА** 'ovčja koža', **ПАЖЧИНА** 'rajčevina' ← **МАСЛО** 'olje, maža', **ОВЬЦА** 'ovca', **ПАЖЕКЪ** 'rajek' < psl. *masl-in-a 'oliva', *ovъč-in-a 'ovčja koža', *paqč-in-a 'rajčevina' ← *masl-o 'olje, maža', *ovъc-a 'ovca', *paqk-ъ 'rajek'); bb) večalnost ((st)csl. **ДОЛИНА** 'dolina', **ГОДИНА** 'čas', **ХЛѢВИНА** 'hiša, zgradba' ← **ДОЛЬ** 'jama, luknja', **ГОДЪ** 'ura, pravi čas', **ХЛѢВЪ** 'hlev, staja' (rus. хлев) < psl. *dol-in-a 'dolina', *god-in-a 'čas', *xlѣv-in-a 'hiša, zgradba' ← *dol-ъ 'jama, luknja', *god-ъ 'ura, pravi čas', *xlѣv-ъ 'hlev, staja'); bc) skupnost (stcsl. **ДРУЖИНА** 'prijatelji, družabniki', **ЗВѢРИНА** 'divjačina' ← **ДРУГИ** 'prijatelj, družabnik', **ЗВѢРЪ** 'zver' < psl. *druž-in-a 'prijatelji, družabniki', *zvѣr-in-a 'divjačina' ← *drug-ъ 'prijatelj, družabnik', *zvѣr-ъ 'zver'); bč) strukturalni pomen ((st)csl. **КРАИНА** 'rob, konec' ← **КРАИ** 'rob, konec' (rus. край, polj. kraj) < psl. *kraj-in-a 'rob, konec' ← *kraj-ъ 'rob, konec';¹⁸ c) izglagolsko(korensko): dejanje (stcsl. **ГОСТИНА** 'gostija' ← **ГОСТИТИ** 'gostiti' ali **ГОСТЬ** 'gost' < psl. *gost-in-a 'gostija' ← *gost-i-ti 'gostiti' ali *gost-b 'gost').¹⁹

3.7. Praslovanska priponska obrazila *-bj-e, *-bstv-o, *-j-a, *-ež-b

Skupna besedotvorna pomena vseh teh priponskih obrazil sta lastnost (izpridevniško) in dejanje (izglagolsko(korensko)).

¹⁷ Postopno širjenje pomena priponskega obrazila preko vmesne faze večpomenskosti je razviden tudi v posameznih slovanskih jezikih (sln. *ključar* ← *ključ*; *zidar* ← *zid* : *zidar*, *zvonar* ← *zvon* : *zvoniti*; *tesar* ← *tesati*).

¹⁸ S sinhronega vidika se zastavlja vprašanje, ali gre pri tvorbah tipa psl. *dol-in-a 'dolina' (izpeljevanje izsamostalniških samostalnikov) na eni in psl. *poln-in-a 'planota, ravnina' (izpeljevanje izpridevniških samostalnikov) na drugi strani za **večpomenskost** enega obrazila ali za **enakozvočnost** več obrazil. Nadsegmentna raven (sln. *dolína*, nštok. *dôlina* : sln. *planína*, nštok. *planína* < psl. *dôlna (F₂) : *polninà (C) ← *dôlъ (c), *pôlnъ (c)) bi kazala na to, da gre za različni priponski obrazili. Druga možna razlaga je, da gre pri tem za eno priponsko obrazilo: samostalnike tipa psl. *poln-in-a je namreč mogoče izpeljevati iz izpridevniških samostalnikov s pomenom lastnosti (psl. *poln-in-a 'večja planota, ravnina' ← *poln-ъ 'planota, ravnina' ← *pôln-ъ 'plan, raven').

¹⁹ Zunanja primerjava kaže na starost izsamostalniških tvorb, pri katerih gre najverjetneje za posamostaljene pridevnike s pojmovnim pomenom (lit. *avikiena* 'ovčje meso' ← *avis* 'ovca' = psl. *ovъč-in-a; lit. *žvėrienà*, lat. *ferŭna* 'divji, zverinski' = psl. *zvѣrina).

Psl. **-bj-e*: a) izpridevniško: lastnost (stcsl. **весеельк** 'veselje', **сѣдравьк** 'zdravje', **обилък** 'obilje' ← **весеель** 'vesel', **сѣдравь** 'zdrav' (rus. *здоров*), **обиль** 'obilen' < psl. **vesel-bj-e* 'veselje', **sѣdory-bj-e* 'zdravje', **obil-ъ* 'obilje' ← **vesel-ъ* 'vesel', **sѣdory-ъ* 'zdrav', **obil-ъ* 'obilen'); b) izglagolsko: dejanje s pomočjo zloženih priponskih obrazil psl. **-n-bj-e*, **-t-bj-e*²⁰ (stcsl. **дѣланьк** 'delo, trud, napor', **пѣсаньк** 'pisanje; napisano, zapis, besedilo', **жытьк** 'življenje' ← **дѣлати** 'delati', **пѣсати** 'pisati', **жыти** 'živeti' < psl. **děl-a-n-bj-e* 'delo', **pъs-a-n-bj-e* 'pisanje; napisano', **ži-t-bj-e* 'življenje' ← **děl-a-ti* 'delati', **pъs-a-ti* 'pisati', **ži-ti* 'živeti'); c) izsamostalniško: ca) skupnost (stcsl. **каменьк** 'kamenje', **дѣвьк** 'drevje', **къльк** 'jelovje' ← **камъ** **камене** 'kamen', **дѣвь** 'drevo', **къла** 'jelka' (polj. *iodla*) < psl. **kamen-bj-e* 'kamenje', **dqb-bj-e* 'drevje', **jedl-bj-e* 'jelovje' ← **ka-my* **ka-men-e* 'kamen', **dqb-ъ* 'drevo', **jedl-a* 'jelka'); cb) opravljalnik ((st)csl. **сѣньк** 'sen, sanje', **оустик** 'odprtina, luknja; ustje' ← **сѣнь** 'sen, spanje', **оуста** 'usta' < psl. **sъn-bj-e* 'sanje', **ust-bj-e* 'ustje' ← **sъn-ъ* 'sen', **ust-a* 'usta'); cc) strukturalni pomen ((st)csl. **знаменьк** 'znamenje' ← **знама** **знамене** 'znamenje' < psl. **zna-men-bj-e* 'znamenje' ← **zna-me* **zna-men-e* 'znamenje').²¹

Psl. **-ъstv-o*, **-ъstv-bj-e*: a) izpridevniško: lastnost (stcsl. **богатыство**, **бѣжыство** 'bogastvo', **лѣжыство** 'zloba, zvitost', **мѣжыство**, **мѣжыство** 'množica, množstvo' ← **богаты** 'bogat', **лѣжы** 'zel, slab, malopriden, zvit', **мѣжы** 'mnog' < psl. **bogat-ъstv-o* 'bogastvo', **lqkav-ъstv-o* 'zloba, zvitost', **mъnož-ъstv-o* 'množica, množstvo' ← **bogat-ъ* 'bogat', **lqkav-ъ* 'zel, zvit', **mъnog-ъ* 'mnog'); b) izglagolsko: dejanje ((st)csl. **дѣяство** 'delovanje', **чѣюство** 'občutek, zaznava', **чѣюство** 'čustvo, čut, čutilo' ← **дѣяти** 'delovati, delati', **чѣюти** 'občutiti, zaznavati' < psl. **děj-j-ъstv-o* 'delovanje', **čju-j-ъstv-o*, **čju-v-ъstv-o* 'občutek, čustvo' ← **děj-ja-ti* 'delovati, delati', **čju-ti* 'občutiti, zaznavati'); c) izsamostalniško: opravljalnik (stcsl. **господьство** 'vlada, moč', **дѣвьство** 'devišтво, čistost', **мѣжыство** 'možatost, pogum' ← **господь** 'gospod, gospodar', **дѣва** 'devica', **мѣжы** 'mož' < psl. **gospod-ъstv-o* 'vlada, moč', **děj-ъstv-o* 'devišтво, čistost', **mož-ъstv-o* 'možatost' ← **gospod-ъ* 'gospod, gospodar', **děj-a* 'devica', **mož-ъ* 'mož'). Pomen dejanja je nastal ob pomenu opravljalnika preko vzporedne besedotvorne motivacije iz samostalnika in glagola ((st)csl. **дѣяство** 'delovanje', **родьство** 'rojstvo, sorodstvo, rodoslovje', **рождьство** 'porod, rojstvo, rojstni dan' ← **дѣи** 'dejanje', **дѣяти** 'delovati, delati'; **родь** 'rod', **родити** 'roditi' < psl. **děj-j-ъstv-o* 'delovanje', **rod-ъstv-o*, **rod-ъstv-o* 'rojstvo, sorodstvo' ← **děj-j-ъ* 'dejanje', **děj-ja-ti* 'delovati, delati'; **rod-ъ* 'rod', **rod-i-ti* 'roditi').

²⁰ Zloženi priponski obrazili psl. **-n-bj-e*, **-t-bj-e* sta nastali z izpeljano trpnopreteklih deležnikov na psl. **-n-ъ*, **-t-ъ* s pomočjo priponskega obzrazila psl. **-bj-e*. Prvotno gre torej za izpridevniške (deležnik je glagolski deležnik) izpeljake z besedotvornim pomenom lastnosti.

²¹ Zunanja primerjava kaže na starost izsamostalniških tvorb, pri katerih gre najverjetneje za posamostaljene pridevnike s pojmovnim pomenom (gr. *ἐν-ὄπιον* 'sanjanje' ← *ὄπιος* 'sen, spanje' = psl. **sъn-bj-e* ← **sъn-ъ*, lat. *ostium* 'vhod, ustje reke' ← *os ōris* 'usta' = psl. **ust-bj-e* ← **ust-a*).

Psł. *-j-a: a) izpridevniško: lastnost ((st)csł. **соуша** 'suša', **гжшта** 'gošča, droži, srez' (sln. *gošča*), **моча** 'močvirje, blato' ← **соухъ** 'suh, ne moker', **гжеть** 'gost', **мокръ** 'moker' ali **мочити** 'močiti, namakati' < psł. **suša* < **sux-j-a* 'suša', **gošča* < **gost-j-a* 'gošča', **moča* < **mok-j-a* 'moča' ← **sux-ъ* 'suh, ne moker', **gost-ъ* 'gost', **mok-r-ъ* 'moker' ali **moč-i-ti* 'močiti'); b) izglagolsko(korensko): dejanje ((st)csł. **сѣча** 'ubijanje, pobijanje', **жѣда** 'žeja' (sln. *žeja*), **прѣжа** 'preja' (sln. *preja*) ← **сѣшти** 'sekati, tolči', **жѣдати** 'biti žejen', **прѣсти** 'presti' < psł. **sěča* < **sěk-j-a* 'sekanje', **žēda* < **žed-j-a* 'žeja', **prēda* < **prēd-j-a* 'preja' ← **sēti* < **sěk-ti* 'sekati', **žed-a-ti* 'biti žejen', **prēsti* < **prēd-ti* 'presti'); c) izsamostalniško: ca) opravkar/opravljalnik (stcsł. **доуша** 'dih, sapa, duša', **свѣшта** 'svetilka, bakla, sveča; ogenj' (slš. *svieća*) ← **доухъ** 'sapa; duševnost', **свѣтъ** 'svetloba, zarja; svetilka' < psł. **duša* < **dux-j-a* 'duša', **světa* < **svět-j-a* 'sveča' ← **dux-ъ* 'duh', **svět-ъ* 'svetloba'); cb) ženska oblika (stcsł. **тъшта** 'tašča' (sln. *tašča*), **госпожда** 'gospa' (gluž. *hospoza*) ← **тъсть** 'tast', **господъ** 'gospod, gospodar' < psł. **tšča* < **tst-j-a* 'tašča', **gospōda* < **gospod-j-a* 'gospa' ← **tst-ъ* 'tast', **gospod-ъ* 'gospod'). Pomen dejanja je lahko nastal ob pomenu lastnosti preko vzporedne besedotvorne motivacije iz pridevnika in (izpridevniškega) glagola (psł. **suša* < **sux-j-a* 'suša' ← **sux-ъ* 'suh': **suš-i-ti* 'sušiti').

Psł. *-ež-ъ: a) izpridevniško: lastnost (rus. *молодѣж*, polj. *mlodzież*, češ. *mládež* 'mladost, mladina' ← rus. *молодой*, polj. *mlody*, češ. *mladý* < psł. **mold-ež-ъ* 'mladina' ← **mold-ъ* 'mlad'); b) izglagolsko(korensko): dejanje ((st)csł. **мѣтежъ** 'zmeda, nered, zmešnjava, nemir, vznemirjenost', **падѣжъ** 'padec', **грабежъ** 'goranje, plenjenje, rop, plen' ← **мѣсти** 'mešati, vznemirjati', **пасти** 'pasti', **грабити** 'grabiti' (rus. *грабнуть*) < psł. **mēt-ež-ъ* 'zmeda', **pad-ež-ъ* 'padec', **grab-ež-ъ* 'grabljenje' ← **mēsti* < **mēt-ti* 'mešati', **pasti* < **pad-ti* 'pasti', **grab-i-ti* 'grabiti'.

3.8. Praslovansko priponsko obrazilo **-isk-o/*-išč-e*

Gre za zemljepisnojezikovni (diatopični) različici priponskega obrazila, pri čemer je različica **-išč-e* < **-isk-j-e* splošnoslovanska, različica **-isk-o* pa zahodnoslovanska in deloma belorusko-ukrajinska. Obrazilo tvori izsamostalniške samostalnike ter ima naslednje besedotvorne pomene: a) mesto/prostor ((st)csł. **гноиште** 'gnojišče', **огниште** 'ognjišče', **сѣдиште** 'sodni stol, sodišče', **ловиште** 'lovišče' ← **гнои** 'gnoj', **огнь** 'ogenj', **сѣдъ** 'sodba, sojenje, sodni proces', **ловъ** 'lov' < psł. **gnoj-išč-e* 'gnojišče', **ogn-išč-e* 'ognjišče', **sod-išč-e* 'sodišče', **lov-išč-e* 'lovišče' ← **gnoj-ъ* 'gnoj', **ogn-ъ* 'ogenj', **sod-ъ* 'sodba, sojenje', **lov-ъ* 'lov'); zaradi vzporedne besedotvorne motiviranosti preko glagola (stcsł. **сѣдити** 'soditi, presoјati', **ловити** 'loviti' < psł. **sod-i-ti* 'soditi', **lov-i-ti* 'loviti') je prišlo do nastanka izglagolskih samostalnikov na psł. **-išč-e* s pomenom mesto/prostor (psł. **sod-išč-e*, **lov-išč-e* ← **sod-i-ti*, **lov-i-ti*); b) večalnost ((st)csł. **двориште** 'dvorišče', **тръжиште** 'trg, sejmišče' ← **дворъ** 'dvorišče', **тръргъ** 'trg, sejmišče' (rus. *торг*) < psł. **dvorišče* 'veliko dvorišče', **tržišče* 'velik trg' ← **dvorъ* 'dvorišče; dvor, hiša', **trrgъ* 'trg'); c) opravljalik (sln. *kosišče*, *toporišče* ← *kosa*, *topor* < psł. **kos-išč-e* 'kosa', **topor-išč-e* 'toporišče' ← **kos-a* 'kosa', **topor-ъ* 'topor').

Verjetno je, da je pomen mesto/prostor drugoten, nastal iz pomena večalnosti (psl. **bolt-o* 'blato' → psl. **bolt-išč-e* *'veliko blato' → *'kjer je blato').

3.9. Praslovansko priponsko obrazilo *-yn-²²

Izkazuje naslednje besedotvorne pomene: a) izsamostalniško: ženska oblika (stosl. *богѣинѣ* 'boginja', *господѣинѣ* 'gospodinja', *рабѣинѣ* 'sužnja, služkinja', *сѣдѣинѣ* 'sosed' ← *богъ* 'bog', *господь* 'gospod, gospodar', *рабъ* 'suženj, sluga, služabnik', *сѣдѣ* 'sosed' ≤ psl. **bog-yn-i* 'boginja', **gospod-yn-i* 'gospodinja', **orb-yn-i* 'sužnja, služkinja', **šsęd-yn-i* 'sosed' ← **bog-ъ* 'bog', **gospod-ъ* 'gospod, gospodar', **orb-ъ* 'suženj, sluga, služabnik', **šsęd-ъ* 'sosed'); b) izpridevniško: lastnost (stosl. *простѣинѣ* 'svoboda, osvobojenje, sprostitev', *свѣтѣинѣ* 'svetost, svetinja', *благѣинѣ* 'imetje, blaginja, sreča', *пустьѣинѣ* 'puščava' (rus. *пустыня*) ← *простъ* 'preprost, enostaven; svoboden; raven', *свѣтъ* 'svet', *благъ* 'dober, prijeten' (polj. *blogi*), *пустъ* 'пуст, prazen, nenaseljen, zapuščen, osamljen' ≤ psl. **prost-yn-i* 'prostost, svoboda', **svet-yn-i* 'svetost, svetinja', **bolg-yn-i* 'blaginja', **pust-yn-i* 'pustinja' ← **prost-ъ* 'preprost, enostaven; prost, svoboden; raven', **svet-ъ* 'svet', **bolg-ъ* 'blag', **pust-ъ* 'пуст, prazen').

Zaključek

Vzrok oblikovnih in pomenskih sprememb v besedotvornem sistemu je pogosto večkratna vzporedna besedotvorna motiviranost tvorjenke na sinhroni ravni, torej **oblikovni stik**.²³ Pri samostalniških izpeljankah v praslovansščini je opaziti pomenske spremembe priponskih obrazil oziroma spremembe v besedotvorni motiviranosti izpeljanke.

Samostalniška priponska obrazila v praslovansščini izkazujejo naslednje pomenske spremembe v smeri širitve pomena: A. ob vzporedni motiviranosti preko samostalnika in glagola: a) **opravkar** → **vršilec dejanja** (sl. **zvон-ar-ъ* 'zvonar' ← **zvон-ъ* 'zvon': **zvон-i-ti* 'zvoniti'; sev. sl. **jěd-ak-ъ* 'požeruh' ← **jěd-a* 'hrana':

²² Prvotna oblika tega priponskega obrazila je najverjetneje psl. *-yn-i, Gsg *-yn-ę, tj. s trdim soglasnikom v imenovalniku ednine, saj gre pri tem za sklanjatveni vzorec, vzporeden tipu sti. *devī* (sti. *devī devyāh* 'boginja', gr. *μοῦσα μουσῆς* 'muza', got. *mawi mawjōs* 'deklica', lit. *marī marčīōs* 'snaha' < pie. **-ih₂ *-īéh₂-s*, tj. prvotni proterokinetični naglasno-prevojni tip). Že v stari cerkveni slovanščini pa je v imenovalniku ednine izpričana izravnava mehkega soglasnika v celoten spregatveni vzorec (stosl. *богѣинѣ* 'boginja', *несѣшти несѣшта* 'nesoča' ≤ psl. **bogyni* **bogynę* 'boginja', **nesōti* **nesōę* 'nesoča').

²³ Pogoj za nastanek večpomenskosti besedotvornih obrazil (širjenje pomena) je torej **oblikovni stik** (pri priponskem obrazilu sln. -ar je prišlo od prvotnega besedotvornega pomena opravkarja (sln. *ključ-ar* ← *ključ*) preko vzporedne besedotvorne motiviranosti preko samostalnika in (izsamostalniškega) glagola (sln. *zid-ar* ← *zid*: *zid-a-ti*; *zvон-ar* ← *zvон*: *zvон-i-ti*) do nastanka drugotnega besedotvornega pomena vršilca dejanja (sln. *tes-ar* ← *tes-a-ti*). Tipološko podobno je pogoj za nastanek večpomenskosti korenskega morfema **pomenski stik**, tj. besedilna aktualizacija leksema, ki omogoča njegovo dvojno pomensko interpretacijo (leksem je torej razumljen večpomensko) in posledično nastanek pomenske spremembe (sln. *život* 'življenje' (10. st.) → *život* 'telo' (14. st.); besedilna aktualizacija tipa sln. **rešiti svoj život* je bila lahko razumljena bodisi kot *'rešiti svoje življenje' ali *'rešiti svoje telo').

*jěsti < *jěd-ti 'jesti');²⁴ b) **opravljalnik** → **dejanje** (psl. *děj-*bstv*-o 'delovanje' ← *děj-*jb* 'dejanje' : *děj-*ja-ti* 'delovati, delati'); B. ob vzporedni motiviranosti preko pridevnika in glagola: a) **lastnost** → **dejanje** (psl. *suša < *sux-*j-a* 'suša' ← *sux-*ṛ* 'suh' : *suš-*i-ti* 'sušiti'); b) **nosilec/nosilnik lastnosti** → **vršilec/vršilnik dejanja**, pri čemer je prišlo do nastanka zloženega priponskega obrazila (psl. *grěš-*bn-ik-ṛ* 'grešnik', *grěš-*bn-ic-a* 'grešnica' ← *grěš-*bn-ṛ* 'grešen' : *grěš-*i-ti* 'grešiti'); C. ob vzporedni motiviranosti preko pridevnika in samostalnika: **nosilnik lastnosti** → **mesto/prostor**, pri čemer je prišlo do nastanka zloženega priponskega obrazila (psl. *žit-*bn-ic-a* 'žitnica' ← *žit-*bn-ṛ* 'žiten' ← *žit-*o* 'žito'); Č. ob vzporedni motiviranosti preko samostalnika in pridevnika: **manjšalnost** → **nosilec/nosilnik lastnosti** (psl. *mold-*it-ṛ* 'mladič' ← *mold-*e* *mold-*et-e* 'mladič, otrok' : *mold-*ṛ* 'mlad'); D. ob motiviranosti preko samostalnika: a) **večalnost** → **mesto/prostor** (psl. *bolt-*o* 'blato' → *bolt-*išč-e* '*veliko blato' → *'kjer je blato'); b) **opravljalnik** : **mesto/prostor** (sln. *kmet*, *kovač* → *kmetija*, *kovačija* 'kar ima zvezo s kmetom, kovačem', 'kjer je kmet, kovač').

Besedotvorna motiviranost samostalniške izpeljanke v praslovanščini lahko izkazuje razširitev nabora besedotvornih predhnikov: ob vzporedni motiviranosti preko samostalnika in glagola (psl. *sod-*išč-e* 'sodišče' ← *sod-*ṛ* 'sodba, sojenje' : *sod-*i-ti* 'soditi').

glagol	lastnost → dejanje nosilec/nosilnik lastnosti → vršilec/vršilnik dejanja	pridevnik
opravkar → vršilec dejanja opravljalnik → dejanje	samostalnik	nosilnik lastnosti → mesto/prostor manjšalnost → nosilec/nosilnik lastnosti

Širitev pomena priponskih obrazil ob večkratni vzporedni besedotvorni motiviranosti izpeljanke

Literatura:

- Bezljaj, France. 1976, 1982, 1995, 2005, 2007. *Etimološki slovar slovenskega jezika I–V*. Ljubljana.
- Brugmann, Karl. ²1916 (1893). *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen: II. Lehre von den Wortformen und ihrem*

²⁴ Oblikovni stik je možen v primeru, da imata oba sinhrono interpretirana besedotvorna predhodnika isti koren, kar pomeni, da sta tudi sama v besedotvornem razmerju: a) izglagolski samostalnik in glagol (*jěd-*ak-ṛ* ← *jěd-*a* ← *jěd-*ti*); b) samostalnik in izsamostalniški glagol (*zvon-*ar-ṛ* ← *zvon-*ṛ* → *zvon-*i-ti*); c) pridevnik in izpridevniški glagol (*sux-*j-a* ← *sux-*ṛ* → *suš-*i-ti*); č) izpridevniški samostalnik in pridevnik (*mold-*it-ṛ* ← *mold-*ṛ* → *mold-*e* *mold-*et-e*). Pri pomenski spremembi priponskega obrazila gre torej za reinterpretacijo stopnje tvorjenosti (istostopenjskost : raznostopenjskost tvorjenosti).

- Gebrauch, I. Allgemeines, Zusammensetzung (Komposita), Nominalstämme.* Strassburg.
- Цейтлин, Раля Михайловна. 1977. *Лексика старославянского языка: опыт анализа мотивированных слов по данным древнеболгарских рукописей X–XI веков.* Москва: Наука.
- Meier-Brügger, Mihael. ²2002. *Indogermanische Sprachwissenschaft.* Berlin, New York.
- Meillet, Antoin. ²1934 (¹1924). *Le slave commun.* Seconde édition revue et augmentée avec le concours de A. Vaillant. Paris.
- Miklosich, Franz von. 1862–65. *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum.* Wien.
- Pokorny, Julius. 1948–1959. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch.* Bern.
- Sławski, Franciszek. 1974, 1976, 1979. *Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego: II. Rzeczownik. Słownik prasłowiański I–III.* Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk. S. 58–141, 13–60, 11–19.
- Snoj, Marko. ²2003 (¹1997). *Slovenski etimološki slovar.* Ljubljana.
- Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков).* ²1999 (¹1994). Москва.
- Šekli, Matej. 2011. Besedotvorje (pra)slovanščine v sinhroni in diahroni luči na primeru samostalniških izpeljank. *Slovenski slavistični kongres: Slavistika v regijah – Maribor.* Uredila Boža Krakar Vogel. Ljubljana. S. 217–222.
- Vaillant, André. 1974. *Grammaire comparée des langues slaves: Tome IV – La formation des noms.* Paris.
- Vondrák, Wenzel. ²1924 (¹1908). *Stammbildungslehre: Bildung der Nominalstämme: B. Mittels der Suffixe. Vergleichende Slavische Grammatik.* Göttingen. S. 494–671.
- Zima, Jaroslav. 1961. *Ekspresivita slova v současné češtině.* Praha.